
ПРОГЛАШ

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2012 (год. XXI), ISSN 0861-7902

„ЗАРАДИ ВЪЗРАЖДАНЕТО“ НА ЕЛЕНА НАЛБАНТОВА

ELENA NALBANTOVA'S „BECAUSE OF THE REVIVAL“

Елена Налбантова. *Заради Възраждането. Четиво за студенти и други изкушени.* Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2012, 233 с.

„Заради Възраждането“ на Елена Налбантова е книга за Възраждането, за онези произведения от 18–19 век, които влизат в българския литературен канон и оформят неговите високопредставителни редици.

С интерес към фината материя на направата авторката се вглежда в текстове, хронологически разположени между Паисиевата „История славянобългарска“ и Вазовите „Немили-недраги“, като гради своите анализи изключително внимателно и целенасочено, почти скрупулъзно при отчитането на детайлите, с убедителност в коментарите и с категоричност в изводите. Това впрочем е отличителна черта на критико-оценъчното и историко-интерпретаторско слово на Елена Налбантова. Затова някак естествено „Заради Възраждането“ (книга, събираща текстове, различни от големите и значими изследвания „Прозата на Илия Блъсков“ (1999), „Възрожденският човек – утопии и реалности“ (2002), „Васил Априлов – време и съвременници“ (2004), „Одеса в българската история и литература на XIX век“, различни от участията в енциклопедични издания и от заниманията с история на катедралния храм „Рождество Пресветия Богородици“ във В. Търново) не само повежда из фрагменти за литературата, но представя и самия профил на изследователката на Българското възрождане – нейната ерудираност и по възрожденска

вживяност в света на 19 век, нейната способност да привлича фактите с поглед отвъд конкретиката им, с усещане за картината на периода, за творческата и идейно-естетическа пристрастност на автора, за контекста... И същевременно да разказва увлекателно за Възраждането, но без словесни излишества и ненужни патетики, а прецизно-научно, достъпно и ясно. Убедително.

Примерите от „Заради Възраждането“ могат да са много. Бих посочила само един – фрагментът, посветен на Илия Блъсков (текстът не влиза в дисертацията на Ел. Налбантова, не е част и от книгата „Прозата на Илия Блъсков“, но е показателен за изследователските търсения на авторката).

Първата повест на Ил. Блъсков – „Изгубената Станка“ (1865), започва с главата „Добруджа“. Ел. Налбантова отбелязва, че тя дава тон на цялото произведение и е натоварена с моделиращи спрямо основния конфликт функции. От тук е и изследователската задача: да се разкрие ролята на тази първа част в „синтагматичната организация на сюжета чрез анализ на ритмическата система на нейния художествен свят“. Детайлни са наблюденията над дължината и съчетанието на синтагмите, над структурата на изреченията, вътрешнофразовите начала и краища, смяната на глаголните времена, фонетичната организация на текста, повторението на лексически единици, ритмообразуваща функция е потърсена и в появата на двама от героите. Оттук логично се налага и изводът (още повече, че в предходния фрагмент вече е отделено внимание на системата на образите в повестта „Нешастна фамилия“ на Васил Друмев): „Противно на Друмев, който чрез хаотичната композиция на „Нешастна фамилия“ закрепва материално своето разбиране за това, че светът върви от ред към безпорядък и че в него господстват силите на злото и случайностите, Блъсков и чрез архитектуриката на своята повест утвърждава реда, симетрията, хармонията, търси в баланса израз на стремежа на героите си към сигурност“.

Отделните части на „Заради Възраждането“ са наречени „етюди“. И едва ли може да се намери по-сполучливо определение на тези наситени и плътни откъм наблюдения фрагменти. Вероятно някои от тях бихме могли да разпознаем като скици, като тезиси, които фиксират детайла и очакват неговото разгръщане; приличат

на проблемни ядра, около които могат да се изграждат и още, и още сюжети (именно като тезисен авторката вижда своя етюд за „История славянобългарска” на Паисий). Други обаче имат разгърнат характер, носят плътността и мащабността в наблюденията, надхвърлят етюдният жанров определител („Идеологът Раковски и неговият експеримент Хиндистан”): трети стоят до информативно-популярното и обяснителното (такъв е етюдът за театъра „Театралното представление – изпитание на фантазията”), за да въведат обаче чрез следващите части конкретни проблеми („Срещата с цивилизацията като народопознание” и „Категорията време в „Криворазбраната цивилизация”); четвърти са с белезите на научното съобщение („Някои уточнения около книжовното наследство на Петко Рачов Славейков”).

Изследването на Елена Налбантова е подчинено на хронологическия принцип, но то носи и вътрешна структурираност според жанровата принадлежност на анализирания текстове. Така отделните етюди се разполагат в 4 части: „Етюди върху прозата”, „Етюди върху публицистиката”, „Етюди върху поезията”, „Етюди върху драматургията”.

„Заради Възраждането” е като рамка, в която всеки сегмент е точно подреден в историко-хронологическия срез на възрожденската словесност, но същевременно е разположен и по жанровата вертикала; наблюденията са върху конкретната творба, но и в контекста на биографичната събитийност, повеждат по хоризонталите на авторовите творчески реализации, следват конструктите на епохата. Така в „Етюди за прозата” откриваме фрагмент „Системата на образите в повестта на Васил Друмев „Нещастна фамилия”. В „Етюди за публицистиката” – “Животоописание” от Васил Друмев и диалогът в културата”, в „Етюди за драматургията” – още два фрагмента върху Васил Друмев (“Иванку, убиецът на Асеня I” – различната пиеса” и „Иванку или за драмата на личността”).

Изследването наподобява мрежа, в която читателят може да гради и свои мостове, да пренарежда съдържанията. Адресирана към „студенти и други изкушени”, книгата сякаш максимално отваря своя читателски хоризонт, за да се оформи като „четиво”-изкуше-

ние за конструкторските желания. При това оголвайки и своята собствена направа и диалогизаторски патос. „Заради Възраждането” на Елена Налбантова е реплика на излязлата преди 170 години книга „Заради възрождение новой болгарской словесности или науки. Сочинение, или книжица Русского Историописателя Венелина. Москва 1838. Превел Губернский Секретарь М. Кифаловъ Тетевенец. Съ притуряние няколко песней и Истории заради Полу-Славяне, или Румуне (Молдо-Власы), и някои достопамятствъ и мудрыхъ изречении. Букурещъ. Напечатана оу Йосифа Копаинига сосъ буквы Питаря К. Пенковича. 1842.”

В своеобразния предговор „За книгата и нейното заглавие” Налбантова посочва, че събирайки своите етюди „под покрива” на заглавието „Заради Възраждането”, цели да покаже творбите като родени заради Възраждането, като появили се в името на възраждането: „в своите творби авторите са пожелали да изправят пред очите на читателя българина такъв, какъвто са искали да стане”, затова и другата основна задача на изследователката е да разкрие как авторите са видели българина, какви конструкторски механизми са заложили в текстовете си.

Показателни са фрагментите, посветени на Георги Раковски. Възползвал се от процедура, традиционно отредена за персонаж с инициационни функции – сам да си „изработва” име, товарейки избора с точно определени смисли – Раковски поема различни идентичности, но „остава тъждествен сам на себе си – по-точно на онзи образ, който самият той гради за себе си – независимо от социалните реалности – и това е образът на не-повинния, т.е. на независимия, на свободния човек” („Кой е Георги-Сава Раковски или за един аспект на възрожденските самоидентификации”). А като възпитаник на гръцката национална доктрина, Раковски открива и своята “гледна точка зрения”, през която „пречупва-пропуска всяка информация”, като „проявява и едно непознато за другите му съвременници самочувствие, което го подтиква да направи опит да пренапише цялото наложено в мисленето разбиране за център и периферия, за културна метрополия и културни „колонии” („Идеологът Раковски и неговият експеримент Хиндистан”).

Да се открие личността, фокусира „разнообразни страни от процеса на раждането на младата българска нация, на нейното самооткриване и утвърждаване, на отвоюването на едно достойно място в европейския свят – със свой облик и със свои амбиции” („Животописание” от Васил Друмев и диалогът с културата”) – и така може да се определи приносният елемент на тази книга.

Впрочем, така може да се открие и цялостният изследователски профил на Елена Налбантов: да пише за Възраждането, но и заради възраждането – заради раждането на българската нация, заради самооткриването и утвърждаването на българина. Заради Възраждането.

Илиана Павлова